

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

2.2.6. Значна частина надавачів державної допомоги суб'єктам господарювання надає державну допомогу, яка є незаконною та визнана Антимонопольним комітетом України недопустимою для конкуренції, що спричиняє негативний вплив на конкуренцію та може бути наслідком реалізації попередніх корупційних домовленостей

Незважаючи на те, що надання державної допомоги суб'єктам господарювання є звичною для України практикою, механізм контролю за обсягами та впливом від надання такої допомоги впроваджений відносно нещодавно – з набранням у 2017 році чинності Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» (далі в описі даної проблеми – Закон).

Такий механізм контролю є аналогічним до того, що застосовується в Європейському Союзі, та передбачає, що будь-яка державна допомога (за незначними винятками) може бути надана підприємству лише після надсилання попереднього повідомлення про намір її надання до Уповноваженого органу (в Україні – Антимонопольний комітет України), та виключно у разі, якщо Уповноважений орган прийме рішення про допустимість надання такої допомоги. Надсилання зазначеного повідомлення є принципово необхідним, адже без нього Уповноважений орган не може одержати вичерпної інформації про державну допомогу, а тому не може здійснити контроль за її допустимістю, під час якого перевірити, зокрема, чи дійсно існує потреба у її наданні, чи надається допомога у мінімальному обсязі, здатному досягнути цілей надання допомоги та чи не надається державна допомога на дискримінаційних засадах. Державна допомога, надана без попереднього повідомлення, є незаконною.

Разом з цим, за даними як самого Антимонопольного комітету України¹, так і Рахункової палати², органи виконавчої влади не в повному обсязі виконують свій обов'язок щодо подання повідомлень про державну допомогу суб'єктам господарювання. Так, саме органи виконавчої влади є найбільш значними надавачами державної допомоги, однак із загального числа повідомлень про державну допомогу суб'єктам господарювання,

¹ Див., наприклад: Річний звіт про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2020 рік, затверджений Розпорядженням АМКУ від 26.08.2021 № 17-рп (с. 19). URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/613/0b3/a45/6130b3a45c7dc400334459.pdf>; Річний звіт про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2019 рік, затверджений Розпорядженням АМКУ від 28.08.2020 № 14-рп (с. 19). URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D0%BE%20%D0%94%D0%94%20%D0%B7%D0%B0%202019.pdf>; Річний звіт про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2018 рік, затверджений Розпорядженням АМКУ від 29.08.2019 № 15-рп (с. 19, 20) URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/zvity/richni_zviti_dergavna_dopomoga/2018/%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%94%D0%94%20%D0%B7%D0%B0%202018.pdf; Річний звіт про надання державної допомоги суб'єктам господарювання в Україні за 2017 рік, затверджений Розпорядженням АМКУ від 31.08.2018 № 17-рп (с. 14). URL: https://amcu.gov.ua/storage/app/sites/1/Docs/zvity/richni_zviti_dergavna_dopomoga/2017/%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D0%94%D0%94%202017.pdf.

² Див., наприклад: Звіт про результати аналізу звіту Антимонопольного комітету України за 2020 рік у частині, що впливає на виконання державного бюджету, затверджений рішенням Рахункової палати від 31.08.2021 № 18-4 (с. 14,17). URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2021/18-4_2021/Zvit_18-4_2021.pdf.

отриманих Комітетом протягом 2020 року, повідомлення від центральних органів виконавчої влади становили менше 10% (у 2019 році – 13%).

При цьому, згідно з експертною оцінкою, здійсненою напередодні набрання чинності Законом³, лише в результаті надання державної допомоги у формі податкових пільг підприємствам, ВВП України щорічно недоотримував близько 3,5% (від 32 до 46 млрд грн).

У той же час, за даними, наведеними у річних звітах АМКУ про надання державної допомоги суб'єктам господарювання¹, надавачі державної допомоги надавали АМКУ інформацію про значно менші обсяги державної допомоги, наприклад, у 2019 році – щодо 0,11%; у 2020 році – щодо 0,26% від ВВП України.

За таких умов, посадові особи органів влади – надавачів державної допомоги, отримують змогу при прийнятті рішень щодо надання державної допомоги, визначення її обсягів, отримувачів тощо, керуватися не лише об'єктивними потребами держави та суспільства, а й власними суб'єктивними (в тому числі корупційними) інтересами. Це, зокрема, призводить до незаконного використання публічних коштів, спотворення економічної конкуренції, надання державної допомоги на дискримінаційних засадах.

Варто також звернути увагу на той факт, що незважаючи на просвітницьку роботу Антимонопольного комітету України, яка здійснюється, зокрема, шляхом проведення навчальних тренінгів, семінарів та вебінарів для представників різних ланок органів влади, а також надсилання листів-нагадувань про необхідність подання Антимонопольному комітетові України інформації згідно з вимогами Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання», триваючи роками проблему неповного надання надавачами інформації про державну допомогу, не усунуто.

При цьому, основною причиною порушення надавачами державної допомоги вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо повідомлення про намір надати державну допомогу, є відсутність відповідальності за це, встановленої Законом України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Саме тому у Звіті від 31.08.2021 № 18-4 Рахункова плата прямо вказує на те, що «Відповідальність керівників надавачів державної допомоги за недотримання вимог Закону 1555 щодо обов'язку подання до Комітету повідомлень про нову державну допомогу не встановлена. Як наслідок, процедура отримання такої допомоги без оцінки правомірності АМКУ створює ризики її надання за відсутності законодавчих підстав».

З огляду на зазначене, а також визначений у п. 3.2.6. Антикорупційній стратегії на 2021–2025 роки очікуваний стратегічний результат, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки закладено* систему заходів, реалізація яких дозволить закріпити на законодавчому рівні юридичну відповідальність уповноважених осіб – надавачів державної допомоги за недотримання вимог Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» щодо надання незаконної та недопустимої державної допомоги.

³ Дослідження «Державна підтримка суб'єктів господарювання в Україні», 2005 (с. 16). URL: https://www.researchgate.net/publication/342513102_STUDY_ON_STATE_SUPPORT_TO_UNDERTAKINGS_IN_UKRAINE.